

Laitetaanko tuulemaan?

Martti Rapola, kirjasuomen ja kansanmurteidemme oivallinen tuntija ja herkkäkorvainen tyyliniekka, puuttui viidettäkymmentä vuotta sitten tässä aikakauslehdessä (1939 s. 525) *laittaa*-verbin käyttämiseen merkityksessä 'panna'. Rapola katsoi, että kysymys on murteellisuudesta, joka kirjakielessä »karahtaa kuin reen jalas kivikossa». Ilmaus oli edellisinä vuosikymmeninä ievvinnyt jatkuvasti kansankielessä ja saanut sitten laajalti sijaa myös nuorison kielenkäytössä, jopa joskus paassyt «anomalehtiinkin. Moinen murteellisuus oli syytä »leimata ryhdittömyydeksi ja komentaa takaisin omille halmeilleen».

Murteelliseksi *laittaa* merkityksessä 'panna' on katsottu myös Nykysuomen sanakirjassa, ja samalla kannalla ovat mm. Saarimaan Kielenopas ja Ikolan Nykysuomen käsikirja. Virittäjässä on asiasta niin ikään muistuteltu (1956 s. 312; 1971 s. 439). Terho Itkonen on Kielioppaassaan pitänyt koko *laittaa*-verbiä eräitä sanontoja lukuun ottamatta puhekielelle ominaisena. Arkityylinen se on merkityksissä 'panna, asettaa' ja 'tehdä, valmistaa, laatia' (kirjakielessäkin tosin *laittaa ruokaa*).

Kielenhuoltajien kannanotot eivät näy kuitenkaan hillinneen kaikkia *laittaa*-verbiin mieltyneitä kynäkäyttäjiä. Erityisesti *panna*-verbin asemesta sitä näkee viljeltävän aivan asiatyylillä tavoittelevissa teksteissä. Toisinaan *laittaa*-sana tungetaan jopa sellaisiin kiinteihin ilmauksiin, joissa *panna*-verbin vaihtaminen siihen tuntuu kerrassaan omituiselta. Niinpä televisio-uutisissa mainittiin viime vuonna, että Lievestuoreella »on luonnollisesti laitettu tuulemaan». Mahtaako moinen poikkeama tuntua jostakusta pirteämmältä kuin vakiintunut fraasi *panna tuulemaan*, jonka Nykysuomen sanakirja esittää *tuulla*-artikkelissaan?

Tänä vuonna on suuresta sanomalehdestä osunut silmäni mm. seuraavat tapaukset:

1. »Mukaan tulee n. 50 valtakunnallista yritystä, jotka myös laittavat likoon merkittävät määrät markkoja.»

2. »Alueen kehittelyyn pitäisi laittaa likoon useita miljoonia ja siihen ei kunnalla tällä hetkellä ole oikein varaa.»

Panna likoon on vakiintunut kuva-sanonta, jota Nykysuomen sanakirja valaisee monin esimerkein. Ei siihen *laittaa*-verbiä kaivata edes alkusoinnun takia. Tuttu ilmaus on myös *panna peliin* (NS *reli* II. 1); seuraavanlainen esimerkki kuulostaa ontuvalta:

3. »[Presidentti] oli laittanut kaiken arvovaltansa peliin valtiollisissa vaaleissa.»

Muutama vuosi sitten kerrottiin valtakunnallisessa sanomalehdessä:

4. »Kun CIA seuraavana vuonna laitettiin häpeäpaaluun ja tiukkoihin valjaisiin kongressin päätöksellä, sen alamäki jyrkkeni vielä Carterin presidenttikauden alussa kolmisen vuotta sitten.»

Tavanomaisia sanontoja olisivat jälleen *panna häpeäpaaluun* ja *panna valjaisiin*, joskin »tiukkojen valjaiden» asemesta odottaisi pikemmin »tiukkoja ohjaksia». Kirjoittaja ei ole muutenkaan ollut kovin tarkka kielikuvia viljellessään; samanaikainen häpeäpaalussa ja valjaissa olo on omituisia, ja alamäkeen vielä pitäisi päästä! — Samassa uutisessa mainittiin miltei heti edellisen jälkeen:

5. »Parituhatta virkailijaa laitettiin eläkkeelle ja yli 800 siirrettiin muihin tehtäviin operatiiviselta osastolta.»

Luontevasti sopisi taas *panna*-verbi, mutta sekin riittäisi, että seuraavan lauseen predikaatti *siirrettiin* nykäistäisiin jo *laitettiin*-muodon paikalle.

Osoitukseksi *laittaa*-verbin nykyisin nauttimasta ansaitsemattomasta suosiosita esitän vielä kimpun poimintoja parin viime vuoden aikana ilmestyneistä suurilevikkisistä sanomalehdistä. Koska eräissä tapauksissa jotkut muutkin sanat kuin *panna* hyvin soveltuisivat *laittaa*-verbin tilalle, muistutan sellaisista mahdollisuuksista.

6. »Puolustusministeri Charles Hernu erosi lopulta ja salaisen palvelun päällikkö amiraali Pierre Lacoste erotettiin, kun tapauksen perään yritettiin laittaa piste.»

7. »Nuoriso ei halua laittaa tulevaisuuttaan maanviljelyyn eikä karjanhoidon varaan.» Sopivampi sana olisi *jättää*.

8. »Jos Suomen tasavallan poliittisilla päättäjillä on rahaa tähän laittaa, niin ei ole hassumpi ajatus tehdä vaikka kahta virastoa.» Voisi käyttää verbiä *sijoittaa*, mutta tiiviimpikin muotoilu pätsi: – – on tähän rahaa, niin – –.

9. »Kaakkois-Aasian kauppaan on ylipäätään laitettava yhä painavampi huomio.» Paremminkin: – – kiinnitettävä yhä enemmän huomiota.

10. »Tyttö on sanavalmis, jännittämätön esiintyjä, joka pystyy laittamaan luun

hyväntahtoisen nokkelasti tylsimmänkin esiintyjän kurkkuun.» Tällaiseen rentoon yhteyteen kävisi hyvin *pistää*.

11. »Pian virkaan astumisensa jälkeen Korte antoi pontevia lausumia rötösherroista ja heidän kiipeliin laittamisestaan.» Esimerkki on pääkirjoituksesta; paremmin soveltuisi verbi *saattaa*.

12. »Koska hakijamäärä ei ole riittävä, on virka laitettu auki uudelleen.» Asiallisemmin: *julistettu*.

Seuraavissa tapauksissa *laittaa*-verbi esiintyy merkityksessä 'saattaa menemään, toimittaa jonnekin, lähettää', mikä Nykysuomen sanakirjan mukaan on täysin käypää kieltä:

13. »Sunnuntaina, noin neljännestunti ennen Beirutin lennon lähtöä YK:n pakolaisasiain pääkomissaarin edustaja saapui lentokentälle ja puhui sveitsiläiset poliisit ympäri: Fawasin perhettä ei laitettu Libanoniin menevään koneeseen.»

14. »— aikaisempia kilpailuja niin selvästi hallinnut naapurimaamme oli nykyin laittanut matkaan pienen — kaksi henkeä —, mutta sitäkin kovatasoisemman joukkueen.»

Itkosen Kieliopas katsoo, ettei tällaiseenkaan käyttö ole sävyiltään aivan neutraalia. Omankin korvani mukaan asiatekstiin luontuisi paremmin *lähettää* tai *toimittaa*.

Laittaa-verbin nykyinen suosio on ilmeisessä yhteydessä siihen, että puhekielen piirteille yleensäkin annetaan kirjoitetussa kielessä enemmän sijaa kuin ennen. Ehkä sanan käyttö merkityksessä 'panna' tuntuu jotenkin reippaalta ja tuoreelta. Jossakin määrin taustalla lienee myös se joillakin seuduilla vallitseva käsitys, että *panna*-verbiä olisi vältettävä, koska sillä on myös seksuaalisuuteen liittyvää käyttöä (josta Nykysuomen sanakirja ketterästi selviytyy puolella rivillä). Moiseen ujoiteluun ei luulisi tosin nykyaikana olevan enää vähintäkään aihetta.

Kysyä tietysti voi, onko liioin aihetta

nirsoilla *laittaa*-verbin käyttämisessä. Näyttäähän siltä, että tämä monivahainen sana nykysuomalaisen mielestä entistä yleisemmin merkitsee kirjoitetusakin kielessä myös 'panna'. Kenties tämäkin käyttö olisi varauksitta hyväksyttävä? Joidenkin mielestä ehkä lisäksi hiukan kielellistä demokratiaa, kun *laittaa*-verbin voisi suruttomasti päästää tekstiinsä milloin tahansa. Asiallista sekaannusta siitä tuskin aiheutuisi. Kysymys on tyyli-seikoista.

Martti Rapolan sukupolven korvissa *laittaa* merkityksessä 'panna' varmaan yleisestikin kuulosti reen jalaksen karahdukselta kivikossa. Muuan vanhan polven suomenlehtori kuului aikoinaan ilmoittaneen oppilailleen, että hän hyväksyy vain sanonnan *laittaa ruokaa*. Tuo sukupolvi on väistynyt, ja diskoteekkien metakkaan tottuneet ikäluokat tuskin hätkähtävät *laittaa*-verbiä enempää kuin jalasraudan kirskahdustakaan — jos sellaisen sattuvat vielä kuulemaan.

Suomen kielen käyttäjissä on kuitenkin epäilemättä paljon väkeä, jonka kielitaju ei kelpuuta *laittaa*-verbiä *panna*-verbin vastineeksi huoliteltuun asiatyylisiin. Kaikki eivät vielä — luullakseni eivät pitkiin aikoihin — tahdo »laittaa tuulemaan» tai »laittaa likoon». Entä miltä kuulostaisivat seuraavantapaiset lauseet? »Laita se mieleesi!» »Huijari laitettiin syytteeseen.» »Arvostelija laittoi romaanin pataluhaksi.» »Kilpailijat laittoivat parastaan.»

Tuskinpa monikaan olisi valmis pitämään edellisiä lausesepitelmiä luontevina. Itse asiassa muutamat alumpana mainitut todellisuudesta poimitut tapaukset eivät ole juuri laatusampia. Viisainta on käytellä *laittaa*-verbiä kohtuullisesti ja etenkin olla korvaamatta sillä *panna*-verbiä. Tyylin piristeeksi siitä ei ole.

PAAVO PULKKINEN